Question Bank

B .A. (Part III), (Semester V), (CBCS Pattern)

SANSKRIT (DSE), (Paper - VIII)

वेदान्त

Sub. Code ‐ 75607

प्रश्न-१ योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पुन्हा लिहा. (५)

१) वेदांतसाराचा कर्ता कोण ?

अ) समर्थ रामदास ब) ज्ञानेश्वर क) अद्वयानंद ड) सदानंद यति

२) वेदान्तसार हा कोणत्या प्रकारचा ग्रंथ आहे?

अ) महाकाव्य ब) प्रकरण ग्रंथ क) खंडकाव्य ड) यापैकी नाही

३) मंगलाचरणाचा पहिला श्लोक कुणाला उद्देशून आहे ?

अ) आत्म्याला ब) गुरुंना क)तेजाला ड)स्वतःला

४) अज्ञानस्य शक्ति _________|

अ) एका ब) द्वयं क) त्रयं ड) बहुः

५) उपनिषदातील तत्वज्ञानालाच _____________म्हणतात

अ) सांख्य ब) वेदान्त क) योग ड) न्याय

६) बादरायणाचार्य हे _________कर्ते होत.

अ) उपनिषदांचे ब) वेदांचे क) तर्काचे ड) ब्रह्मसूत्रांचे

७) खालीलपैकी काय अनुबंधचतुष्टयापैकी नाही ?

अ) अधिकारी ब) विषय क) उपपत्ति ड) प्रयोजन

८) खालीलपैकी काय अनुबंधचतुष्टयापैकी आहे?

अ) अपूर्वता ब) अभ्यास क) अर्थवाद ड) अधिकारी

९) खालीलपैकी कोणता पर्याय अनुबंधचतुष्टयापैकी आहे?

अ) प्रयोजन ब) फल क) उपपत्ति ड) यापैकी नाही

१०) साधनचतुष्टयसंपन्न प्रमाता कोण?

अ) अधिकारी ब) प्रयोजक क) संबंधी ड) यापैकी नाही

११) जन्मजन्मांतरी विधिवत् वेद वेदांगांचा अभ्यास करणारा कशाचा अधिकारी होतो ?

अ) न्यायशास्त्राचा ब) वैशेषिकाचा क) वेदांताचा ड) योगाचा

१२) कोणती कर्मे टाळावीत?

अ) प्रायश्चित्त ब) काम्य क) नित्य ड) नैमित्तिक

१३) ___________स्वर्गादीष्टसाधनानि ज्योतिष्टोमादिनि |

अ) काम्यानि ब) निषिद्धानि क) नित्यानि ड) नैमित्तिकानि

१४) जी न केल्याने प्रत्यवाय उत्पन्न होतो ती कर्मे कोणती ?

अ) प्रायश्चित्त ब) नैमित्तिक क) नित्य ड) निषिद्ध

१५) __________हे प्रायश्चित्त कर्म आहे .

अ) ज्योतिष्टोम ब) संध्यावंदन क) शांडिल्यविद्या ड) चांद्रायण

१६) उपासना कर्म कोणते ?

अ) संध्यावंदन ब) शांडिल्यविद्या क) चांद्रायण ड) यापैकी नाही

१७) सर्व कर्मांचे प्रयोजन काय?

अ) इष्टप्राप्ती ब) बुद्धिशुद्धी क) दुःखनिवृत्ति ड) यापैकी नाही

१८) ____________कल्मषं हन्ति |

अ) ज्ञानेन ब) उपासनया क) तपसा ड) यत्नेन

१९) नित्यानित्यवस्तु ________|

अ) विरागः ब) साधनसंपति क) मुमुक्षत्वं ड) विवेकः

२०) इहामुत्रफलभोग__________|

अ) विवेकः ब) मुमुक्षत्वं क) विरागः ड) एतेषु न

२१) ______________नाम विषयेभ्यः मनसः निग्रहः |

अ) शम ब) दम क) तितिक्षा ड) उपरतिः

२२) विहितानां कर्मणां विधिना परित्यागः ____________|

अ) सहिष्णुता ब) उपपत्तिः क) समाधानम् ड) उपरतिः

२३) वृक्षाची समष्टी काय?

अ) वन ब) तलाव क) मैदान ड) आकाश

२४) जलाची समष्टी काय ?

अ) घट ब) विट क) पाणी ड) तलाव

२५) जो सर्वज्ञ तो ________ .

अ) जीव ब) ईश्वर क) मनुष्य ड) यापैकी नाही

प्रश्न-२ मराठीत भाषांतर करा. (१०)

१. अधिकारी तु विधिवदधीत वेदवेदाङ्गत्वेनापाततोऽधिताखिलवेदार्थोऽस्मिन् जन्मनि जन्मान्तरे वा काम्यनिषिद्धवर्जनपुरस्सरं नित्यनैमित्तिक प्रायश्चित्तोपासनानुष्ठानेन निर्गतनिखिलकल्मषतया नितान्तनिर्मलस्वान्तः साधनचतुष्टयसंपन्नः प्रमाता।।

२. नित्यादीनां बुद्धिशुद्धिः परमं प्रयोजनम् । "तमेतं वेदानुवचनेन ब्राह्मणा विविदिषन्ति यज्ञेन" इत्यादिश्रुतेः "तपसा कल्मषं हन्ति" इत्यादिस्मृतेश्च | उपासनानां तु चितैकाग्र्यम् । नित्यनैमित्तिकयोरूपासनानां चावान्तरफलं पितृलोकसत्यलोकप्राप्तिः "कर्मणा पितृलोको विद्यया देवलोकः"

३. साधनानि नित्यानित्यवस्तुविवेकेहामुत्रार्थभोगविरागशमादिषटकसंपत्तिमुमुक्षुत्वानि । नित्यानित्यवस्तुविवेकस्तावद्ब्रह्मैव नित्यं वस्तु ततोऽन्यदखिलमनित्यमिति विवेचनम् । ऐहिकानां स्त्रक्चन्दनादिविषयभोगाणामनित्यतया तेभ्यो नितरां विरतिरिहामुत्रार्थभोगविरागः। शमादयस्तु शमदमोपरतितितिक्षासमाधानश्रद्धाख्याः।

४. शमस्तावच्छ्रवणादिव्यतिरिक्तविषयेभ्यो मनसो निग्रहः। दमो बाह्येन्द्रियाणां तद्व्यतिरिक्तविषयेभ्यो निवतमम् । निवर्तितानामेतेषां तद्व्यतिरिक्तविषयेभ्य

उपरमणमुपरतिः अथवा विहितानां कर्मणां विधिना परित्यागः । तितिक्षा शीतोष्णादिद्वन्द्व सहिष्णुता ।

५. विषयो जीवब्रह्मैक्यं शुद्धं चैतन्यं प्रमेयं तत्रैव वेदान्तानां तात्पर्यात् ।संबन्धस्तु तदैक्यप्रमेयस्य तत्प्रतिपादकोपनिषत्प्रमाणस्य च बोध्यबोधकभावलक्षणः ।। प्रयोजनं तदैक्यप्रमेयगताज्ञाननिवृत्तिः स्वस्वरूपानन्दावाप्तिश्च “तरति शोकमात्मवित्" इत्यादिश्रुतेः ।। "ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवति” इत्यादिश्रुतेश्च ।।

६. अयमधिकारी जननमरणादिसंसारानलसंतप्तो दीप्तशिरा जलराशिमिवोपहारपाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठं गुरुमुपसृत्य तमनुसरति “समित्पाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम्” इत्यादिश्रुतेः ।। स परमकृपयाध्यारोपापवादन्यायेनैनमुपदिशति "तस्मै स विद्वानुपसन्नाय प्राह” इत्यादिश्रुतेः ।।

७. असर्पभूते रज्जौ सर्पारोपवद्वस्तुन्यवस्त्वारोपोऽध्यारोपः। वस्तु सच्चिदानन्दाद्वयं ब्रह्म । अज्ञानादिसकलजडसमूहोऽवस्तु । अज्ञानं तु सदसद्भ्यामनिर्वचनीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधि भावरूपं यत्किंचिदिति वदन्त्यहमज्ञ इत्याद्यनुभवात् "देवात्मशाक्तिंस्वगुणौर्निगूढाम्” इत्यादिश्रुतेश्च।।

८. तथाहि-यथा वृक्षाणां समष्ट्यभिप्रायेण वनमित्येकत्वव्यपदेशो यथा वा जलानां समष्ट्यभिप्रायेण जलाशय इति तथा नानात्वेन प्रतिभासमानानां जीवगताज्ञानानां समष्ट्यभिप्रायेण तदेकत्वव्यपदेश: “अजामेकाम्" ____ इत्यादिश्रुतेः ।

९. यथा वनस्य व्यष्ट्यभिप्रायेण वृक्षा इत्यनेकत्वव्यपदेशो यथा वा जलाशयस्य व्यष्ट्यभिप्रायेण जलानीति तथाज्ञानस्य व्यष्ट्यभिप्रायेण तदनेकत्वव्यपदेशः “इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते” इत्यादिश्रुतेः। अत्र व्यस्तसमस्तव्यापित्वेन व्यष्टिसमष्टिताव्यपदेशः। इयं व्यष्टिर्निकृष्टोपाधितया मलिनसत्वप्रधाना।

१०. तदानीमेतावीश्वरप्राज्ञौ चैतन्यदीप्ताभिरतिसूक्ष्माभिरज्ञानवृत्तिभिरानन्दमनुभवत: “आनन्दभुक्चेतोमुखः प्राज्ञः” इति श्रुतेः सुखमहमस्वाप्सं न किंचिदवेदिषमित्युत्थितस्य परामर्षोपपत्तेश्च । अनयोः समष्टि व्यष्टयोर्वनवृक्षयोरिव जलाशयजलयोरिव वा भेदः ।।

११. अस्याज्ञानस्यावरणविक्षेपनामकमस्ति शक्तिद्वयम् आवरणशक्तिस्तावदल्पोऽपि मेघोऽनेकयोजनायतमादित्यमण्डलमवलोकयिनयन पथपिधायकतया यथाच्छादयतीव तथाज्ञानं परिच्छिन्नमप्यात्मानमपरिच्छिन्नमसंसारिणमवलोकयितृबुद्धिपिधायकतयाच्छादयतीव । तादृशं सामर्थ्यम् तदुक्तम् -

१२. विक्षेपशक्तिस्तु यथा रज्ज्वज्ञानं स्वावृतरज्जौ स्वशक्त्या सर्पादिकमुद्भावयत्येवमज्ञानमपि स्वावृतात्मनि विक्षेपशक्त्याकाशादिप्रपञ्चमुद्भावयति । तादृशं सामर्थ्यम् । तदुक्तम् “विक्षेपशक्ति लिङ्गादि ब्रह्माण्डान्तं जगत्सृजेत् ।।” इति ।

१३. प्राणो नाम प्राग्गमनवान्नासाग्रस्थानवर्ती । अपानो नामावारगमनवान्याय्वादिस्थानवर्ती । व्यानो नाम विष्वग्गमनवानखिलशरीरवर्ती । उदानो नाम कण्ठस्थानीय ऊर्ध्वगमनवानुत्क्रमणवायुः । समानो नाम शरीरमध्यगोऽशितपीतान्नादिसमीकरणकरः ।

१४. अत्राप्यखिलसूक्ष्मशरीरमेकबुद्धिविषयतया वनवज्जलाशयवद्वा समष्टिरनेकबुद्धिविषयतया वृक्षवज्जलवद्वा व्यष्टिरपि भवति । एतत्समष्टयुपहितं चैतन्यं सूत्रात्मा हिरण्यगर्भः प्राण इति चोच्यते सर्वानुस्यूतत्वाज्ज्ञानेच्छाक्रियाशक्तिमदुपहितत्वाच्च ।

१५. काम्यानि स्वर्गादिष्टिसाधनानि ज्योतिष्टोमादीनि । निषिद्धानि नरकाद्यनिष्टसाधनानि ब्राह्मणहननादीनि । नित्यान्यकरणे प्रत्यवायसाधनानि संध्यावन्दादिनि । नैमित्तिकानि पुत्रजन्माद्यनुबन्धीनि जातेष्ट्यादीनि । प्रायाश्चित्तानि पापक्षय-साधनानि चान्द्रायणादीनि ।

प्रश्न-३ मोठे प्रश्न (सामान्य प्रश्न) (१०)

१. सदानंदयतीचे जीवन व ग्रंथसंपदा या विषयावर निबंध लिहा.

२. समाधि 'या विषयावर सविस्तर टीपणी लिहा.

३. साधनचतुष्टयम् या विषयावर सविस्तर टीपणी लिहा.

४. सदानंदयतीनुसार तत्त्वमसि महावाक्य पूर्ण स्पष्ट करा.

५. जीवन्मुक्ताचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

६. अज्ञानस्वरूपम् या विषयावर सविस्तर टीपणी लिहा.

७. वेदांतसारनुसार पंचीकरण याचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

८. वेदान्तातील अध्यारोप आणि अपवाद स्पष्ट करा.

९. अष्टांगयोग या विषयावर सखोल विवेचन करा.

१०. वेदांतसारनुसार अनुबंधचतुष्टय यावर सविस्तर निबंध लिहा.

प्रश्न-४ विवेचक परिच्छेद लिहा : (१५)

१. विक्षेपशक्तिः |

२. सूक्ष्मशरीरम् |

३. पंचयमाः |

४. निर्विकल्पसमाधि: |

५. अपवादः |

६. पंचीकरणम् |

७. अज्ञानस्य आवरणशक्तिः |

८. महावाक्यानि |

९. लिंगशरीराणि |

१०. शक्तिदव्यम् |

११. अध्यारोप:|

१२. श्रवणलक्षणम् |

१३. अधिकारी |

१४. शमादिसंपत्ति: |

१५. प्रयोजनम् |

१६. अज्ञानम् |

१७. तत्वमसि महावाक्यम् |

१८. संबंध: |

१९. सामानाधिकरणम् |

२०. नियमा: |

२१. समष्टि : |

२२. चतुर्विधशरीराणि |

२३. सदानंदयति: |

२४. अनुबंधचतुष्टयम् |

२५. साधनचतुष्टयम् |